

Г. К. Авдєєва, провідний науковий співробітник лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Інституту вивчення проблем злочинності Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук, доцент

Проблеми формування криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності

Частина 1 ст. 54 Конституції України наголошує: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності».

На парламентських слуханнях у Верховній Раді України «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» (2007 р.) наголошено: «якщо суспільство не усвідомить вагу або цінність інтелектуальної власності для розвитку економіки, жоден закон, ніяка діяльність державних структур, чиновників не буде ефективною». Однак за результатами проведеного інформаційною агенцією «ЛІГАБізнесІнформ» опитування інтернет-користувачів України встановлено, що 35,5 % респондентів позитивно сприймають обіг контрафактної продукції в Украї-

ні. При цьому негативно до такого правопорушення ставляться лише 29,8 %. Іноді й співробітники правоохоронних органів не сприймають порушення прав інтелектуальної власності як злочин.

За даними Міжнародної торгової палати, обсяг доходів, отриманих від продажу контрафактних товарів, складає 57 % всієї світової торгівлі, а на території України — від 30 до 50 відсотків. Представники Міжнародної торгової палати (International Chamber of Commerce) наголошують, що до 2015 р. подальше зростання кількості таких правопорушень може привести до втрати роботи більшості працівників «творчих» галузей.

Боротьба з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності в Україні триває вже близько 20 років, але рівень злочинності у даній сфері кожного року підвищується. Сьогодні в Україні діє розгалужена система торгівлі контрафактними екземплярами аудіовізуальної продукції і програмного забезпечення, одягу і взуття, ліків і обладнання, продуктів харчування та ін. У засобах масової інформації час від часу з'являються повідомлення про вилучення контрафактної продукції на мільйони гривень. Однак, кримінальні справи порушуються вкрай рідко, а до суду надходять лише близько 30 відсотків кримінальних. В основному, за рішеннями судів контрафактна продукція знищується, а правопорушники сплачують штрафи.

Результати анкетування слідчих МВС України свідчать про те, що у 87,3 % респондентів на початковому етапі розслідування злочинів у сфері авторського і суміжних прав виникають труднощі у зв'язку з відсутністю методики розслідування. 53,5 % респондентів звертаються до спеціалістів за інформацією, що стосується особи потерпілого (правовласників об'єктів інтелектуальної власності), 48,5 % — за інформацією, що стосується слідів злочинної діяльності, 33,3 % — за інформацією, що стосується характеристики та обсягу правової охорони предмета посягання та ін.

Останніми роками вченими-криміналістами здійснено спроби формування криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності. Однак всі автори до категорії контрафактної продукції відносять лише компакт-диски з контрафактними аудіовізуальними творами та програмними продуктами.

З цим не можна погодитися тому, що термін «контрафакція» «counterfeit» в перекладі з англійської означає «підроблений», «фальшивий» без зазначення виду підробленого товару. У словниках і ен-

циклопедіях даний термін наданий як «несанкціоноване використання товарних знаків... та .. підробка товару». Сьогодні як контрафактна продукція (контрафакт) на ринку України з'являються дитячі іграшки, транспортні засоби і обладнання різного призначення, запчастини до автомобілів і літаків, медичні препарати й методики лікування, художні та архітектурні твори, твори промислового дизайну, комп'ютерні програми й бази даних, тютюнові вироби, алкогольні напої, товари побутової хімії тощо.

Недоліком законодавства України є те, що термін «контрафактна продукція» не має чіткого тлумачення у нормативно-правових актах України. В Законі України «Про авторське право і суміжні права» використовується лише словосполучення «контрафактний примірник твору» — «примірник твору, фонограми чи відеограми, відтворений, опублікований і (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права і (або) суміжних прав».

Криміналістична характеристика злочинів слугує підґрунтям для побудови методик їх розслідування, є результатом наукового аналізу та узагальнення типових ознак певного виду або роду злочинів, системою відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів у сфері інтелектуальної власності. Сьогодні настав час для побудови криміналістичної характеристики даного роду злочинів з урахуванням результатів узагальнення кримінальних справ. Під час формування криміналістичної характеристики злочинів даного роду є важливим зосередити увагу на встановленні кореляційної залежності між її окремими елементами та на типізації ознак таких її елементів, як: способи вчинення та приховування злочину (відтворення, тиражування, розповсюдження, продаж, прокат тощо); місця та обстановки вчинення злочинів (митний кордон України, гараж, квартира, підпільний цех, офісне приміщення, мережа Інтернет тощо); часу вчинення злочину; знарядь і засобів (комп'ютерна та організаційна техніка, типографське та фототехнічне обладнання, технічні прилади і пристосування тощо); предмети посягання — об'єкти інтелектуальної власності (твори, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, винаходи і корисні моделі, промислові зразки та ін.); особа потерпілого (правовласники об'єктів інтелектуальної власності); особа злочинця; типові сліди злочину (відсутність правовстановлюючих документів на використання об'єкта інтелектуальної власності, під-

роблені документи, відсутність або наявність на продукції неіснуючих знаків для товарів і послуг; наявність у пам'яті комп'ютера цифрового зображення об'єкта інтелектуальної власності та/або упаковки товару, зразки поліграфічної упаковки товарів; сліди рук, ніг і транспортних засобів та ін.).